

С Т А Н О В И Щ Е

от

проф. д.ф.н. Димитър Иванов Тафков

за

дисертационния труд на доц. д-р Алекси Апостолов

„Власт и тоталитаризъм (Сталин и съветският опит),

за присъждане на научната степен „доктор на философските науки”

Дисертационният труд е от 650 страници и включва въведение, тринайсет глави, заключение, бележки към текста и използвана литература на български, руски и английски език. Авторефератът е изготвен според утвърдилите се вече изисквания. Посочени са седем авторски публикации по темата на дисертацията. Тук трябва да отбележа, че нямам никакви съ-авторства, нито някаква друга съвместна работа по научни проекти и изследвания с дисертанта.

Отнасям това изследване към поредицата многобройни опити през последните няколко десетилетия за осветяване, уточняване и защитаване на истината за живота и делото на няколко емблематични политически лидери през миналия век, чиито имена се свързват с конкретни идеологии и програми за промени в живота на хората и обществата им, и които, така или иначе, са оказали съдбовно влияние върху живота на милиони хора и цели народи. По принцип, според мен, най-голямата ценност на този вид философски изследвания се състои не е толкова в откриването на някаква „безспорна истина” за даден политически лидер или някое значимо събитие от миналото, а по-скоро в техния принос за осъзнаването и осмислянето от новите поколения хора на промените в гледната им точка към съответните исторически фигури и събития. Искам да кажа, че за мен едно такова изследване е толкова по-добро, колкото повече различни гледни точки е събрало и отразило в себе си като човешки поглед и разбиране на последствията от нещо в миналото му за неговото настояще и бъдеще, респ. на ролята и влиянието на определени хора и събития от миналото върху двешния живот. Намирам тази „размитологираща работа” на съвременните философи на историята за много по-полезна, отколкото безконечните спорове кой политически водач е бил по-чудовищен или по-велик, кое точно събитие било по-значимо или по-малко значимо от друго събитие за хода на историята и т.н. Тя може да помогне много повече на

днешните хора да се ориентират във времето и доближат до истината, която ги интересува...

В контекста на казаното намирам работата на доц. Апостолов за достатъчно добра и интересна, за да се чете и потърси тя своя принос в проясняването на истината за тоталитарната власт, за управлението на Йосиф Сталин и Сталинизма. Изследването е добро както по отношение на аргументацията и интерпретацията на последствията и вредите от всяко едно тоталитарно управление, така и по отношение на разкриването и обясняването на някои от особеностите на живота, делото, чувствата и амбициите на човека Йосиф Висарионович Сталин.

Като цяло дисертационният труд е философско-историческо проучване спецификата на периода на възникване и утвърждаване на основните черти на системата на тоталитарно производство и (зло)-употреби с властта в Съветска Русия от Октомврийската революция до навечерието на Втората световна война. Самото изследване е замислено, организирано и проведено чрез своеобразно използване и съчетаване на възможностите, от една страна, на биографичния метод в социологията и политологията (партологията!), и, от друга страна, на някои от методологичните ресурси и част от инструментариума за тълкуване и описване на отминали събития, които са характерни за философската херменевтика. Къде по-добре, къде не толкова, но авторът успява да извлече достатъчно ползи за изследването си от този доста странен «методологичен микс».

Основните или водещи теми на изследването (фактически и негови главни цели и задачи!), според мен, са: 1. Осветяването и обясняването на противоречивата личност на Йосиф Висарионович Сталин; 2. Обсъждането и изясняването на същността на Сталинизма, като «специфично явление и нова глава в историята на комунизма» (по думите на автора!).

И по двете неща е казано и писано много, но изглежда, че има още доста какво да се каже и напише за тях. Доц. Апостолов е успял да подбере и проблематизира различни исторически факти и събития, като ги подлага на критичен анализ и оценка, за да намери нови зависимости между конкретните обстоятелства на революционната среда и формирането на възгледите и волята на Сталин да се бори за властта в партията и наследството на Ленин. И по двете теми (изследване на личността на Йосиф Сталин и изясняване на същността на Сталинизма) авторът е успял да постигне своите изследователски цели и намерения. От една страна, добавя нещо ново от себе си към портрета на човека, болшевика и политика Сталин, и, от друга страна, прокарва, обяснява и защитава своя гледна точка и интерпретация на ролята и приносите на Сталин и Сталинизма. Ако тук трябва да съм по-точен и ясен, е нужно да добавя, че по първата тема изследването му върви по-добре и изводите му са по-ясни и обосновани, отколкото по втората.

Ще се опитам сега да обобщя и подредя някои положителни страни на изследването, за да кажа след това и моите критични бележки във вид на въпроси кам автора.

Първата и най-голяма положителна черта на това изследване е в набирането и използването на историческите факти. Изпъква подробното (насочвано към детайла!) проследяване и изучаване на отделните зависимости между обективните условия и субективния избор; между динамиката на революционните промени в обществото и динамиката на промените във възгледите, мисленето и амбициите на революционера и държавника Сталин. Търсят се обяснения за ставането на отделни черти от характера на Сталин и на неговите лидерски качества като партиен и държавен ръководител, който неутклонно преследва своите цели и амбиции за продължаване на делото на Ленин за построяването на социализма и комунизма в една отделна страна, а след това и по целия останал свят. В този кантекст обясненията за чудатите особености на характера на Сталин – неговите страхове, твърдостта му, мнителността му, подозрителността му и т.н. – стоят доста добре и си струва да се прочетат.

Другото нещо, което прави добро впечатление, е постоянството на усилието на автора да привежда и сравнява различните гледни точки и оценки за манталитета, решенията и делата на Сталин като партиен ръководител и тоталитарен държавник. Това определено прави по-убедителни и приемливи някои доста спорви – поне за мен – изводи и оценки на автора за мотивите и действията на Сталин по такива въпроси като класовата война, колективизацията, ускорената индустриализация, Голямата чистка и др.

Относно изясняването на същността на Сталинизма, вече казах, че доц. Апостолов защитава свое собствено становище по този въпрос, което лансира и обяснява като привежда доста солидни аргументи в негова защита. По тази линия е добре обоснован извода му, че приносите на Сталин като политически мислител, се изразяват главно в модификацията и приспособяването на Марксовата идея за класовата война към условията Русия и неговите цели и амбиции към властта в болшевишката партия и новоустроената държава. Изтъква се, че само пет години след смъртта на Ленин, Сталин вече е положил здравите основи на своята власт чрез прехвърлянето много от юридическите функции на държавата върху партийния апарат. В този контекст напълно логичен изглежда и извода, който е направен, че Сталинизмът е един вид „практическа интерпретация на комунистическата теория”. И още, че това е „най-всеобхватното и най-последователното приложение” на Лениновите теоретични принципи за диктатурата на пролетарията в областта на държавното устройство и управление.

Имам две важни препоръки към автора, които ще дам тук не толкова като конкретна критика, а по-скоро като забелязана от мен обща слабост на изследването му.

Първата ми препоръка е свързана с недостатъчното присъствие, според мен, на по-задълбочения философски анализ (често това става за сметка, разбира се, на прецизния историко-политологичен или социално-психологичен анализ!) на условията и факторите, които извеждат на историческата сцена за лидер Йосиф Сталин и явлението Сталинизм. Срецам тази слабост най-вече при повдигане и разглеждане на въпроси от вида «Как и защо точно Сталин достига до върховете на властта?», «Били ли са необходими и неизбежни милионите човешки жертви за защитата на революцията и новосъздадената държава?» и др.

Другата ми забележка се отнася до по-ясната и точна употреба – от гледна точка на познавателните им претенции – на думи и словосъчетания с „изми“, от рода на „комунизъм“, „макиавелизъм“, „макиавелизмът на Ленин“, „макивеализмът на Сталин“ и т.н. Това са термини и понятия с много нееднозначна употреба и тълкуване от различните автори в историята на политическата философия. Затова в едно научно изследване е нужно винаги предварително да се уточнява обхвата и смисъла, който им се приписва.

Заклучение. Въпреки моите препоръки и забележки, намирам в изследването на доц. Алекси Апостолев достатъчно качество и приноси елементи, за да му дам общата си положителна оценка. За основни приноси моменти бих изтъкнал две неща.

1. Проучване на сложния и труден път към върховете на властта и към идентифицирането си с Ленин на Сталин;

2. Извеждане на особеностите на борбите за власт при всички видове „революциите отгоре“ и на свързаното тясно с тях (тоталитарно!) социално инженерство. Това ми позволява да кажа в заключението си, че на доц. д-р Алекси Апостолов може да бъде присъдена научната степен «доктор на философските науки».

София, 19 март, 2016 г.